

נייר עמדה על המאגר הביומטרי

התנועה הירוקה תומכת בהפקת תעודות זהות חכמות, אך מתנגדת נחרצות להקמת מאגר ביומטרי של אזרחי המדינה, מכיוון שהקמת המאגר תפגע בנושיות ובאופן בלתי-הפיך בפרטיות האזרחים ובביטחונם. אין צורך במאגר לשם הנפקת תעודות זהות חכמות, וכריכת שני הנושאים יחדיו מנעה דיון אמיתי בנושיות. לכן, **התנועה הירוקה מתנגדת למאגר הביומטרי, ותצביע נגד הקמתו.**

רקע על תעודת זהות חכמה

תעודות זהות של אזרחי ישראל הן מחדל מתמשך של שנים. די במדפסת ביתית ומכשיר למיניציה כדי לזייף תעודת זהות ישראלית. בשנת 1995, החל משרד הפנים לבחון את החלפת תעודות הנייר בתעודות זהות חכמות, שיהיה קשה עד בלתי-אפשרי לזייף. תעודת זהות חכמה תאפשר לכל אזרח לקבל שירותים מתקדמים מרשויות המדינה, בצורה בטוחה ומאובטחת, תוך מניעת זיוף התעודה או התחזות לאחר.

תעודת זהות חכמה, כשלעצמה, היא כרטיס חכם עם שבב מידע, המאפשר את זיהוי התעודה באופן בטוח מול מערכות אחרות. משרד הפנים החליט שתעודות זהות החכמות תהינה ביומטריות, כלומר יוצפנו בהן נתונים ביומטריים של מחזיק הכרטיס (לדוגמה, טביעת אצבע). כך, ניתן לאמת את זהות המחזיק באמצעות השוואת נתוניו הביומטריים מול הנתונים המוצפנים על הכרטיס עצמו. פעולה זאת מכונה "אימות ביומטרי". במהלך תהליך ההנפקה, נתוניו הביומטריים של אדם נדגמים ומוצפנים על הכרטיס. פרוצדורה זאת מכונה "הרכשה ראשונית", ולאחריה אין צורך בשמירת הנתונים הביומטריים במערכת.

בשנת 2007, התמנה מאיר שטרית לשר הפנים, והחליט **לכרוך את הנפקת התעודות החכמות עם הקמת מאגר ביומטרי של כלל אזרחי המדינה**. החלטתו הביאה לעצירת המהלכים להנפקת תעודות זהות חכמות, ומשרד הפנים ניסח הצעת-חוק המאפשרת לשמור את המידע הביומטרי במאגר קבוע.

מהלכי החקיקה עוררו התנגדות רבה בקרב הציבור הרחב ובקרב חברי הכנסת. בעקבות הסערה הציבורית, הוסכם שיערך "פיילוט", שיבדוק את "נחיצות קיומו של המאגר הביומטרי ומטרותיו". אולם, צו הפיילוט שפורסם לא בחן את נחיצות המאגר, אלא רק פרמטרים הקשורים לאיכות האימות והזיהוי הביומטרי. בעקבות עתירה שהוגשה לבג"ץ¹, התחייבה המדינה לתקן את צו הפיילוט, כך שיבדוק גם את נחיצות המאגר.

הפיילוט צפוי להתחיל בינואר 2013. בסיומו, שאלת הקמת מאגר ביומטרי באופן קבוע, תחזור להכרעת הכנסת.

האם יש צורך במאגר ביומטרי?

תעודה חכמה מונעת זיוף פיזי של התעודה. אולם, אדם יכול להתחזות בשלב ההנפקה של התעודה. המצדדים בהקמת מאגר ביומטרי, טוענים כי המאגר ימנע מאדם שהוציא בעבר תעודה אחת, להוציא תעודה נוספת בשם אחר. זיוף כזה נקרא "התחזות כפולה" (או "הרכשה כפולה"). אולם לב-הבעיה הוא דווקא שלב "ההרכשה הראשונית" – כיצד ניתן לזהות את האדם, בפעם הראשונה שהוא מגיע להנפיק את התעודה, כדי להיות בטוחים בזהותו? זאת החוליה החלשה, ומאגר ביומטרי לא נותן פתרון כנגד התחזות בשלב ההרכשה הראשונית.

נראה כי הקמת המאגר הביומטרי באה לפתור בעיה שכלל אינה קיימת. לכאורה, נטען כי "יש בישראל 350,000 אנשים שחיים עם תעודות זהות מזויפות", אך אין כל אמת בטענה זאת. מספר זה כולל את כל מי שהחליף תעודת זהות בעקבות אבדן, גניבה או השחתה. הממשלה הודתה² כי אין בידיה נתונים על היקף התופעה של "גניבת זהות", ומבקר המדינה פסק³ כי אין בידי משרד הפנים נתונים על שכיחות התופעה של "התחזות כפולה" (אם כלל קיימת), וכי מסמכי עבודת המטה המתעדים את תהליך קבלת ההחלטה להקמת המאגר, "אבדו" במפתיע.

הסכנות והבעיות במאגר ביומטרי

פגיעה בפרטיות: הזכות לפרטיות היא זכות יסודית, לפי חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו. נטילה של נתונים ביומטריים כרוכה בפגיעה בזכות לפרטיות ובזכות לאוטונומיה גופנית. מכאן, אגירה של נתונים ביומטריים היא פגיעה בזכות לפרטיות ובכבוד האדם. פגיעה זאת נובעת מעצם אגירת הנתונים, גם אם לא נעשה בהם שימוש.

פגיעה באיזון שבין הפרט והמדינה: להבדיל ממספר זהות המוענק לכל אזרח, אין המדינה מעניקה טביעות אצבע ונתונים ביומטריים לאזרחיה. לכן, אין המדינה רשאית לדרוש מהפרט נתונים ביומטריים ולאגורם. הקמת מאגר ביומטרי פוגעת באיזון שבין הפרט והמדינה, ועלולה לשמש בידי מנגנוני המדינה לרדיפה ולפיקוח-יתר. גם אם לא יעשה שימוש בנתונים, עצם קיומם בידי המדינה גורם לחשש מתמיד, שכן הפרט יודע שהמדינה שולטת במידע אישי שלו ויכולה לעשות בו שימוש כל עת שתחפוץ. הקמת המאגר הביומטרי מעבירה מסר כי בעיני המדינה, כל האזרחים הם עבריינים בפוטנציה שיש לבלוש אחריהם.

1 בג"ץ 1617/12 פרוץ קרין נהון ואחי' נ' הכנסת ואחי'

2 הודעת מזכיר הממשלה מיום 03/08/2008

3 דו"ח מבקר המדינה 361, עמ' 1182 ועמ' 1179-1180

היעדר דיון בכנסת: אם המשטרה ורשויות הביטחון מעוניינות בהקמת מאגר ביומטרי למטרותיהן שלהן, שיתכבדו ויעלו הצעת-חוק ברוח זו. כריכת הקמת המאגר עם הנפקת התעודות החכמות, מנעה דיון אמיתי בשאלת נחיצותו של המאגר, לא שכן בפגיעה הנלווית בערכי המדינה כמדינה חופשית ודמוקרטית.

מדרון חלקלק וזליגת שימושים: לכאורה, מטרת המאגר הביומטרי היא מניעת "הרכשות כפולות", בלבד. במהרה התווספה למאגר מטרה משנית – זיהוי אדם ואימות זהותו על-ידי בעלי תפקיד. בעת ניסוח הצעת-החוק, התווספו למאגר שימושים נוספים – אושר למשטרה **להתחבר למאגר** "לצורך חקירת עבירות ולמניעתן", וניתנה לרשויות הביטחון **גישה מלאה למאגר** "לצורך מימוש ייעודן ותפקידיהן" – כלומר, גישה לא מוגבלת למידע. אם שימושים אלו זלגו אל תוך החוק עוד בטרם הוקם המאגר, מה יהיה לאחר הקמתו?

חושך לגויים: מדינת ישראל תהיה המדינה המערבית היחידה כמעט⁴, האוספת נתונים ביומטריים של אזרחיה, וכך תצטרף למדינות "מתקדמות" כגון איחוד האמירויות ואינדונזיה. אמנם, מדינות מערביות רבות מנפיקות תעודות ביומטריות, אך הנתונים הביומטריים נמחקים מיד לאחר ההנפקה. ממשלת גרמניה, לדוגמה, אוסרת על איסוף הנתונים מחשש לריכוז סמכויות וכוח. ממשלת הולנד ביטלה לאחרונה מאגר ביומטרי שהחלה להקים, מחשש לנזק בלתי-הפיך. ממשלת בריטניה ביטלה לאחרונה את תוכניתה להקמת מאגר ביומטרי, לאחר שבזוהה על הפרויקט הון-עתק של כ-4.6 מיליארד ליש"ט!

שימוש לא מורשה בנתונים: באינספור מקרים, מורשי-גישה הוציאו נתונים חסויים ממאגרי מידע ממשלתיים ואחרים, לבקשת חוקרים פרטיים – פרטים על נישומים ממאגר מס הכנסה, פרטים על מבוסחי המוסד לביטוח לאומי, נתוני חשבון מבנקים שונים, נתונים רפואיים מקופות החולים ומבתי החולים, ואפילו נתונים אישיים ממערכות המידע של צה"ל. הניסיון העגום מלמד שברגע שמוקם מאגר, תמיד ימצא הפקיד, שתמורת הסכום הנכון, יוציא ממאגר המידע נתונים אישיים ורגישים.

מדינת ישראל כושלת בהגנה על מידע רגיש: מדינת ישראל היא המדינה היחידה בעולם, שמרשם האוכלוסין המלא של אזרחיה מסתובב חופשי ברשת האינטרנט. לא מדובר על דליפה חד-פעמית, אלא על דליפות חוזרות ונשנות. גם היום, ניתן למצוא בקלות⁵ תוכנות מעודכנות עם מידע מלא על כל אזרחי המדינה. חוקרים פרטיים וחברות גבייה עשו שימוש בנתונים אלו לצורך איתור חייבים. חקירה פלילית לאיתור מקור הדליפה, הסתיימה ללא תוצאה, לאחר שהמשטרה טענה שאינה מסוגלת לפצח את הדליפה. רק לאחרונה, משרד המשפטים עלה על עקבות האחראים לאחד ממקרי הדליפה, והם הועמדו לדין. "יש לראות בחומרה את כישלונה של רשות האוכלוסין בהגנת פרטיותם של אזרחי המדינה", קובע מבקר המדינה⁶. עתה, רשות האוכלוסין מבקשת את אמוננו, שתשכיל לפתע לשמור על המאגר הביומטרי...

דליפת המאגר תהיה אסון צ'רנוביל ביומטרי: המאגר הביומטרי הוא מאגר רגיש ביותר, שצפוי שיהיה מטרה לשירותי ריגול זרים. המאגר הביומטרי אינו "סתם" מאגר, שדליפה שלו ניתנת לתיקון: אם נפרץ מאגר מידע הכולל מספרי אשראי או ססמאות, ניתן להחליף את הכרטיסים ואת הססמאות. גם מספר טלפון ניתן להחליף במאמץ מסוים, אך אין שום דרך להחליף טביעת אצבע. לכן, דליפה של המאגר הביומטרי תהיה קטסטרופה ביטחונית מדרגה ראשונה, עד-כדי איום ממשי על מדינת ישראל ועל אזרחיה. לכך כיוון השר מיכאל איתן, כשאמר כי "דליפת המאגר הביומטרי תהיה מסוכנת פי עשרה מאסון צ'רנוביל".

שיטות חדשות לחדור למערכות מחשב הנחשבות "חסינות חדירה" מתגלות כל הזמן. גם אם המאגר הביומטרי יהיה "שמור ברמה 11", הוא יישאר פוטנציאל קבוע לאסון ביטחוני. כלומר, **עצם קיומו של המאגר מהווה סכנה ביטחונית**, שיש להימנע ממנה.

עלות המאגר הביומטרי: מבקר המדינה העריך את עלות פרויקט התיעוד החכם **בלמעלה ממיליארד ש"ח**. מתוכם, עלות הנפקת התעודות עצמן כ-270 מיליון ש"ח, והשאר מיועד להקמת מערך האיסוף, הקמת המאגר הביומטרי ומימון הרשות לניהולו. אולם, ניסיון העבר מראה שהערכות עלות של פרויקט טרם תחילתו נוטות לאופטימיות קיצונית. עלות הפרויקט הבריטי נאמדה ב-10.6 מיליארד ליש"ט (בהתאמה לישראל, מעל לחמישה מיליארד ש"ח), בטרם בוטל. השר מיכאל איתן העריך את עלות המאגר הביומטרי לבדו **בכמיליארד ש"ח**.

אחרי הפיילוט

בינואר 2013, יחל הפיילוט הביומטרי. לכאורה, הפיילוט אמור לבחון את נחיצות המאגר הביומטרי, אך בפועל אין ביכולתו לתת תשובה חד-משמעית לשאלה הבסיסית: **כמה מקרים של התחזות כפולה צפויים?** לכן, הפיילוט לא יכול לענות על השאלה האם יש צורך במאגר, אלא רק על השאלה האם המאגר יכול למנוע התחזות כפולה. בשביל לענות על שאלות שהתשובה עליהן ידועה מראש, אין צורך בפיילוט.

רשות האוכלוסין קבעה מראש שהקמת המאגר חיונית. לכן, צפוי שהיא תאושש את קביעתה בהתאם לתוצאות הפיילוט, יהיו אשר יהיו. זאת מכיוון, שכאמור, הפיילוט אינו יכול לבחון את השאלה הנכונה.

בהתאם לחוק, לאחר "הצלחת" הפיילוט, הכנסת תידרש לאשר את הקמת המאגר הביומטרי באופן קבוע. **התנועה הירוקה מתנגדת להקמת המאגר הביומטרי, ותצביע נגד אישורו. בנוסף, התנועה הירוקה קוראת לבטל את סעיפי המאגר הביומטרי שבחוק, מכיוון שהפגיעות הכרוכות בהקמתו, עלולות עשרות מונים על יתרונותיו.**

4 פרופ' קרין נהון, "מאגר ביומטרי – השוואה לגבי המצב במדינות העולם", אוגוסט 2009

5 חיפוש טריביאלי בגוגל עם מילות המפתח [רשומון ואגרונ](#)

6 דו"ח מבקר המדינה 59ב, עמ' 860